

NEWS – ZPRÁVY

Odešel Petr Charvát (12. 1. 1949 – 17. 9. 2023)**Obituary of Petr Charvát (12. 1. 1949 – 17. 9. 2023)**

Petr Charvát vynikal jedinečnými badatelskými předpoklady a neobyčejně širokým poznávacím záběrem, dnes výjimečným, připomínajícím osobnosti, které v dobách dávno minulých kvalifikovaně a produktivně překračovaly hranice několika vědních oborů. Na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy nastoupil v roce 1967 ke studiu prehistorie a dějepisu. Přicházel s vážným zájmem o dávnou minulost Předního východu, posíleným pobytem v Iráku. Po prvním ročníku na Filozofické fakultě pokračoval na univerzitě v Lagosu, kde rok studoval africké dějiny. Po návratu se Petru Charvátovi konečně naskytla příležitost dokonale vyhovující jeho záměrům. Prof. Lubor Matouš (1908–1994), vynikající osobnost české vědy se spleťtým životním příběhem, mohl díky výjimečné atmosféře spojené ještě s rokem 1968 otevřít svůj úplně poslední ročník klínopisu, do něhož přijal tři studenty. Když Petr Charvát vyměnil dějepis za klínopis (a ponechal si prehistorii), zdálo se, že jeho odbornou dráhu už nic nevychýlí. Po absolutoriu pokračoval studijním pobytem v Egyptologickém ústavu Univerzity Karlovy, zúčastnil se výzkumu hrobky Ptašepse v Abusíru (srov. *Charvát 1981*), po roce ale nezbylo, než hledat stálé místo jinde.

Tehdy, v roce 1975, Petr Charvát nastoupil do Archeologického ústavu ČSAV, do středověkého oddělení vedeného Zdeňkem Smetánkou. Mediévistou se stal snadno a rychle, mediévistika totiž patřila do širšího portfolia jeho odborných zájmů. Nejprve se jako interní aspirant zabýval raně středověkým osídlením Vraclavska (např. *Charvát 1979; 1980; 1997*), potom plnil celé spektrum úkolů sahajících od terénní záchranné činnosti k řešení obecných otázek (např. *Břicháček et al. 1983; Charvátová et al. 1985; Charvát 1990a; Benková et al. 1995*). Nezaměnitelným způsobem přispíval k podnětné atmosféře, kterou Zdeněk Smetánka ve svém oddělení vytvářel a cílevědomě patroval. K přínosům Petra Charváta patřil vpád tehdy čerstvé teorie raného státu spojené s pojmem „náčelnictví“, vymykajícím se z našeho navykého slovníku, a vzbuzujícím proto údiv leckoho z mediévistické obce (*Charvát 1989*). Zapomenout nelze na setkávání nad nejnovější literaturou. K nabídce, kterou čas od času přinášel Josef Macek ve své nadité aktovce, patřila veleúspěšná kniha *Emmanuela Le Roy Ladurie (1975)* o Montaillou, nad níž potom Petr Charvát se Zdeňkem Smetánkou trávili řadu debatních hodin (*Charvát – Smetánka 1982*). Petr Charvát se nevyhýbal ani artefaktní archeologii, z níž se snažil vyvodit obecně historické poznatky. Jeho zájmu například neunikly úplně obyčejně přelomeny, na jejichž rozrůzněné prezenci vystavěl pozoruhodnou studii (*Charvát 1990b*). Ani v profesně mediévistických letech Petr Charvát nezanedbával svoje zájmy blízkovýchodní (např. *Charvát 1976*). Někdy využíval ušetřený čas, o němž se zmiňoval s příznačnou omluvou, často ale fungovaly obě oblasti jeho zájmu jako spojené nádoby s oboustranným prospěchem, třeba právě v problematice raného státu.

Čas změny nastal pro Petra Charváta v roce 1990, kdy obrátil kartu a z Archeologického přešel do Orientálního ústavu ČSAV. Na šíři jeho aktivity se ale sotva něco změnilo. Hvězdnou hodinou prolínání dvou poznávacích oblastí se stala konference o Ibrahímovi ibn Jákúbovi, přesněji o široce chápaných souvislostech zprávy, která se dochovala o Ibrahímově cestě do střední Evropy. Jako pořadatel konference konané v roce 1994 se Petr Charvát sešel s Jiřím Proseckým, dalším z trojice absolventů klínopisných seminářů „u Matoušů“. Jejich konference spojila domácí a evropské badatelské prostředí, a využila tak možnosti nedávno otevřeného světa (*Charvát – Prosecký 1996*). Petr Charvát potvrdil, že v jakkoli uspořádaném badatelském kontextu působí s naprostou a neobyčejně podnětnou jistotou (a samozřejmě s brilantní jazykovou výbavou). Z doby působnosti Petra Charváta

v Orientálním ústavu třeba zvlášť zmínit monografii *Mesopotamia before history*, vydanou v nakladatelství Routledge (Charvát 2002a; srov. též 1998a; 2005). Ani tehdy nezanedbával českou a evropskou medievistiku (Charvát 1998b; 2004a; 2004b).

V roce 1993 Petr Charvát přijal pozvání Petra Čorneje a začal působit na nově založené Katedře dějin a didaktiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Tento krok nebyl nijak překvapivý, Petr Charvát vynikal schopností podmanivého výkladu a vždy usiloval o „živou archeologii“. Budoucím učitelkám a učitelům řadu let přednášel o pravěku, jeho přednášky se staly vyhledávanou součástí fakultního rozvrhu (na pedagogickou fakultu také myslel částí publikační nadílky, např. Charvát 2002b; 2015). Schopnost výkladu a zájem o veřejné působení přivedly Petra Charváta i do České televize, kde se významně podílel na několika naučných pořadech.

Po uplynutí patnácti let, v roce 2006, přišla další změna v odborné dráze Petra Charváta. Opustil Orientální ústav a přešel na Katedru blízkovýchodních studií Západočeské univerzity v Plzni. Zaměření katedry, kterou vedl, plně odpovídalo orientalistické polovině jeho profesního zaměření. Právě po roce 2006 vystupňoval svou publikační aktivitu, kterou docela rovnoměrně rozdělil mezi dvě sféry svého odborného zájmu. Z plzeňského období na orientalistické straně zmiňme monografie Charvát 2010a; 2013; 2017, na straně bohemikální Charvát 2007; 2010b (vydáno v nakladatelství Brill); 2011. Dosud poslední položkou se staly *Příběhy dávného času. Staré pověsti dnes* (Charvát 2022). Na vydání ještě čeká široce rozkročená monografie o dálkové směně, na níž pracoval do svých posledních dnů. Badatelská aktivita Petra Charváta byla mimořádně rozsáhlá a mimořádně pestrá, udivující výčet jeho monografií dosahuje šestnácti položek a jeho celková bibliografie by vydala na samostatnou knihu.

Rozsáhlým dílem, které prof. PhDr. Petr Charvát, DrSc. vytvořil, prostupují dva tematické okruhy řešené v širokých souvislostech – problematika raných států a problematika dálkové směny. Petr Charvát se nespokojil s kultivací obecně sdílených pravd, ale znova a znova promýšlel a zdůvodňoval vlastní poznávací cestu. Přístup, který od počátků odborné dráhy soustavně rozvíjel, směřoval k živému výkladu, proto leckdy překračoval bezpečné jistoty a neříkal se hypotéz. Taková řešení přirozeně vyvolávají diskuse – a Petr Charvát byl skutečným rytířem diskusí vybaveným neobyčejně rozsáhlými znalostmi a obdařeným nezaměnitelnou noblesou.

Jan Klápště

Literatura

- Benková, M. – Charvát, P. – Matoušek, V. 1995: Zástavba města Berouna ve 13. století. *Archaeologia historica* 20, 157–176.
- Břicháček, P. – Charvát, P. – Matoušek, V. 1983: Zpráva o záchranném výzkumu v Berouně 1979–1980. *Archeologické rozhledy* 35, 377–386.
- Charvát, P. 1976: The toggle pins and their diffusion throughout the Old World during the Early Bronze Age. *Památky archeologické* 67, 341–358.
- Charvát, P. 1979: Slovanské osídlení Vraclavska do poloviny 13. století. Praha: Univerzita Karlova. Nepublikovaná kandidátská disertační práce.
- Charvát, P. 1980: Hrutov. Včerejšek a dnešek jednoho problému. *Folia historica bohemia* 2, 39–76.
- Charvát, P. 1981: The pottery: the mastaba of Ptahshepses. Praha: Univerzita Karlova.
- Charvát, P. 1989: Náčelnictví či raný stát?. *Památky archeologické* 80, 207–222.
- Charvát, P. 1990a: Plus ultra: kolonizace a její mechanismy v předindustriální společnosti. *Památky archeologické* 81, 458–465.
- Charvát, P. 1990b: Pallium sibi nullatenus deponatur: Textilní výroba v raně středověkých Čechách. *Archaeologia historica* 15, 69–86.
- Charvát, P. 1993: *Ancient Mesopotamia: Humankind's long journey into civilization*. Praha: Oriental Institute.

- Charvát, P. 1997:* Hrady v podlesí: středověké Vraclavsko do roku 1300. In: M. Skřivánek (ed.), *Pomezí Čech a Moravy 1. Sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy*. Litomyšl: SOA Svitavy se sídlem v Litomyšli, 7–41.
- Charvát, P. 1998a:* On people, signs and states. Spot lights on Sumerian society, c. 3500–2500 B. C. Praha: Orientální ústav.
- Charvát, P. 1998b:* Dálkový obchod v raně středověké Evropě (7.–10. století). Brno: Masarykova univerzita.
- Charvát, P. 2002a:* Mesopotamia before history. London: Routledge.
- Charvát, P. 2002b:* Průvodce všedním životem ve starověku. Praha: SPL-Práce, Úvaly: Albra.
- Charvát, P. 2004a:* Boleslav II. Sjednotitel českého státu. Praha: Vyšehrad.
- Charvát, P. 2004b:* „Better it is to go wide – go wide!“ Hranice a její překračování ve středověkých Čechách – a nejen tam. *Archaeologia historica* 29, 129–140.
- Charvát, P. 2005:* The iconography of the pristine statehood: Painted pottery and seal impressions from Susa, southwestern Iran. Praha: Karolinum.
- Charvát, P. 2007:* Zrod českého státu 568–1055. Praha: Vyšehrad.
- Charvát, P. 2010a:* Slyšte volání muezzinovo. České země a arabský svět ve starším středověku (do roku 1300). Plzeň: Západočeská univerzita.
- Charvát, P. 2010b:* The emergence of the Bohemian State. East Central and Eastern Europe in the Middle Ages 450–1450 13. Leiden: Brill.
- Charvát, P. 2011:* Václav, kníže Čechů. Praha: Vyšehrad.
- Charvát, P. 2013:* The birth of the state: Ancient Egypt, Mesopotamia, India and China. Praha: Karolinum.
- Charvát, P. 2015:* Archeologie na Blízkém východě: první dvě století. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Charvát, P. 2017:* Signs from silence. Ur of the first Sumerians. Praha: Karolinum.
- Charvát, P. 2022:* Příběhy dávného času: Staré pověsti české dnes. Praha: Vyšehrad.
- Charvát, P. – Smetánka, Z. 1982:* Montaillou – možnosti poznání života středověké vesnice. *Československý časopis historický* 30, 219–235.
- Charvát, P. – Prosecký, J. (eds.) 1996:* Ibrahim ibn Yacqub at-Turtushi: Christianity, Islam and Judaism meet in East-Central Europe, c. 800–1300 A.D. Proceedings of the International colloquy 25–29 April 1994. Praha: Orientální ústav AV ČR.
- Charvátová, K. – Valentová, J. – Charvát, P. 1985:* Sídliště 13. století mezi Malínem a Novými Dvory, o. Kutná Hora. *Památky archeologické* 76, 101–167.
- Le Roy Ladurie, E. 1975:* Montaillou, village occitan de 1294 à 1324. Paris: Gallimard.